

Mustafa Zeki TERZİ, *Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn Döneminde Askeri Teşkilât*, Siyer Yayınları, İstanbul, 2017, 39 Sayfa Giriş+228 Sayfa Metin+11 Sayfa EK'ler, ISBN: 978-605-9283-93-9.

622 yılında temelleri Medine'de atılmaya başlanan İslam devleti kendisine karşı yapılan saldırılara karşı koymak; iç güvenlik ve huzuru sağlamak; İslam dininin yayılmasını ve başka beldelere taşınmasını engelleyen unsurları tesirsiz hale getirmek için bir askeri güce ve teşkilata ihtiyaç duymuştur. İslam devleti ile birlikte yeni kurulmaya başlayan ordu giderek daha sistemli bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Prof. Dr. Mustafa Zeki Terzi tarafından hazırlanan bu eser Hz. Peygamber ve Râşid Halifeler döneminde ordu teşkilatını İslam tarihinin temel kaynaklarını inceleyerek ele almaktadır. Eserde, İslam ordularının kuruluş safhasından gelişimine, ordunun yapısına, işleyişine, savaş strateji ve taktiklerine ve ordunun donatımına kadar birçok önemli konu ele alınmaktadır. Hz. Peygamber ve Râşid Halifeler döneminde savaş ve barış konusu ile bu dönemlerde gerçekleştirilen savaşların temel nedenleri incelenmektedir. Eser giriş, altı bölüm, sonuç ve kitabın sonunda yer alan ekler bölümlerinden oluşmaktadır.

Yazar eserin giriş bölümünde (s. 15-29) üç konudan bahsetmektedir. Bunlardan ilki İslam öncesi Araplarda askerlik ve ordu konusudur. Bu konu bağlamında yazar İslam'dan önce çölde kabileler hainde yaşayan Araplar arasında düzenli bir askeri sistemin olmadığını belirttikten sonra Güney ve Kuzey Arabistan'da yerleşik hayat süren Arap devletlerinin ise düzenli ordulara sahip olduğunu ifade eder. Yazarın üzerinde durduğu ikinci konu İslam öncesi askerlik ve ordu ile ilgili bazı kavramlardır. Bu konu başlığı altında bazı kavramların açıklaması yapılmaktadır. Yazar bu bölümde son olarak Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn dönemlerine dair dini-siyasi ve askeri açıdan genel bilgiler vermektedir. (s. 21-29)

Kitabın birinci bölümünde (s. 30-57) yazar erken dönem İslam tarihinde ordunun oluşumundan bahsetmektedir. Hz. Peygamber ve Râşid Halifeler döneminde ordunun iki şekilde oluşturulduğunu; bunların ilkinin tatavvu/gönüllülük esasına dayanan ve devlet yönetimi tarafından hiçbir idari

zorlama olmadan meydana gelen gönüllü askerlik olduğunu ifade ettikten sonra diğer uygulamanın ise icbari/zorunlu askerlik uygulaması olduğunu belirtmiştir. Yazar zorunlu askerliğin daha çok Hz. Ömer döneminde uygulamaya başlandığını vurgular. Bu dönemde yine Hz. Ömer'in Dîvân sistemini kurması ile askerlik uygulamasının daha sistemli bir hal aldığını ifade eder. Yazar askere alma konulu başlık altında iki çeşit uygulamanın olduğunu ifade eder. Bunlardan birinin yönetim merkezi Medine'de kurulan orduya bu merkezde katılma, diğerinin ise sefere çıkıldığı zaman Medine civarında bulunan Kabilelerin hareket halindeki orduya katılımıyla gerçekleştiği şeklinde açıklar. Daha sonra ise askere alınacak olan adaylarda aranan şartlardan bahsetmektedir. Bölümün sonunda yazar Hz. Peygamber ve Râşid halifeler döneminde oluşturulan askeri merkezlerden/ordugâh şehirlerden (muaskerât), eski cünd ve kışlalardan bahseder. Bu merkezler; Basra, Kûfe, Musul, Taberiyye, Lüd, Remle, Fustat ve Kayravan garnizonlarıdır.

Kitabın ikinci bölümünde (s. 65-101) yazar ordu idaresi konusunu ele almıştır. Bu başlık altında ilk olarak kumandan kavramını açıkladıktan sonra orduya kumandan seçimi ve atanması, ayrıca kumandan da aranacak şartlardan bahsetmektedir. Daha sonra kumandanın yetki ve sorumluluklarını ve kurulan ordunun yapısını ele alır. Son olarak yazar orduda görev yapan askerlerin ücretlerinden ve bu askerlerin eğitimlerinden bahseder. (s. 87-101)

Ordunun kuruluşu ve yönetimi konularını işledikten sonra yazar üçüncü bölümde (s. 101-171) Hz. Peygamber ve Râşid halifeler döneminde ordunun uygulamış olduğu strateji ve taktikler konusunu ele almaktadır. İlk olarak yazar Kıta intikalleri konusu üzerinde durmakta ve bu uygulamanın çok sayıda uygulamalarından örnek olarak Bedir savaşı, Mekke'nin fethi ve Kadisiye savaşlarını örnek olarak verir. Daha sonra ise ordunun uyguladığı taarruz/hücum harekâtı ile geri/ric'at harekâtından ve savaş esnasında uygulanan muharebe düzeninden bahseder. Son olarak ordunun genel harp ilkelerini başlıklar halinde anlatmaktadır. (s.153-167)

Hz. Peygamber ve Râşid halifeler döneminde savaş ve barış konusunun ele alındığı dördüncü bölüme (s. 171-197) yazar ilk olarak konu ile ilgili savaş, barış, fetih ve cihad gibi kavramların açıklamasını yaparak başlar. Daha sonra Hz. Peygamber ve Râşid halifeler döneminde Müslümanların Gayr-ı Müslim topluluklar ile ilişkilerinin temelini barışın teşkil ettiğini ifade ettikten sonra sağlanan barış ortamının Müslümanlar tarafından bozulmadığını vurgular. Bu konu bağlamında Hz. Peygamber'in Medine civarındaki Müşrik kabileler ile saldırmazlık antlaşmaları yaparak ve bu civardaki kabilelerin dini, kültürel, ekonomik varlıklarını tanıyarak, bu kabileler ile siyasi ve sosyal barışın şartlarını inşa ederek birlikte yaşama kültürü meydana getirdiğini belirtir. Bu şartların sağlanmasına rağmen, Müşriklerin baskısı ile Hz. Peygamber'in onlar ile savaşmak zorunda kaldığını ifade eden yazar bu savaşların birer savunma savaşı olduğunu ve aynı durumun Hulefâ-yi Râşidîn döneminde de devam ettiğini belirtmektedir.

Bu bağlamda yazar, İslâm tarihi sürecinde çeşitli isimlerle anılan Müslüman devletlerin diğer devletlerle ilgili dış politika hedeflerini, diğer devletlerin İslâm dışı din ve inanca bağlı olmalarından kaynaklanan düşmanlığın değil; daha çok, sorumlu oldukları siyasal düzenin geleceğine yönelik tehdit ya da tedbir alma zorunluluğunun belirlemiş olduğunu; İslâm'ın savaş yoluyla yayılma gibi bir stratejisinin olmadığını; İslâmî davetin yayılmasıyla devlet sınırlarının genişlenmesini birbirinden ayırt etmek gerektiğini; Müslüman olsun veya olmasın insanların; İslâm Devleti'nin sınırlarının genişlemesi, bu genişlemelerle birlikte dini fetihlerin yapılmış olması ve insanların akıl, kalp ve gönüllerinin dini inanç ve tefekküre açılmış olması noktasından hareketle, İslâm'ın kılıç yoluyla yayıldığını ve Hz. Peygamber'in (as) çağrısını zorbalığa dayandırdığını söylemenin gerçeklere aykırı olduğunu anlamaları gerektiğini ifade etmiştir. Bölümün sonunda yazar savaş hukuku ve ahlakı başlıklı konuyu ele almaktadır. İslam hukukçularının adil, insan hak ve hürriyetlerine riayet eden, insana saygıyı esas alan bir savaş hukuku ve ahlakını benimsediklerini ifade eden yazar daha sonra bu konu hakkında Hz. Peygamber'in uygulamalarından örnekler verir. (s.187-197)

İslam ordularının deniz gücünün anlatıldığı beşinci bölümde (s. 197-205) yazar ilk olarak deniz gücünün kuruluşundan bahseder. Hz. Peygamber döneminde Müslüman ordularının katıldığı teşkilatlı ve donanımlı bir deniz seferinin olmadığını belirten yazar bu dönemde sadece Mekke'nin sahildeki limanı olan Şuaybe'ye bir birlik gönderildiği bilgisini verir. İslam ordularının ilk deniz seferini Hz. Osman'ın halifeliği döneminde Kıbrıs üzerine yaptığını ifade eden yazar bu sefer ile birlikte Şam valisi Muaviye'nin girişimleri ile İslam ordularının deniz filosu kurmaya başladığını ifade eder. Son olarak Müslümanların kullandıkları tersanelerden ve denizlerde kullanmış oldukları gemi çeşitlerinden bahsedilir. (s. 205-211)

Kitabın son bölümünde (s. 211-253) İslam ordularının donatımı konusu ele alınmaktadır. Bu konu başlı altında ilk olarak orduda kullanılan bayrak ve sancaklardan bahsedilmektedir. Daha sonra ordunun lojistiği hakkında bilgi verilmektedir. Burada İslam ordularının sevkiyat yaparken ve savaş esnasında kullanmış oldukları hayvanlar ve ordunun yiyecek ve içecek ihtiyacının karşılanması anlatılmaktadır. Son olarak yazar bu bölümde İslam ordularının kullanmış oldukları silahları tek tek tanıtmaktadır. (s. 220-236)

Kitap sonuç kısmı ve kaynakça ile son bulmaktadır. Yazar sonuç kısmında, araştırdığı dönemde irili ufaklı 120 adet askeri sefer düzenlendiğini; çok büyük bir kısmının Hulefâ-yi Râşidîn döneminde farklı coğrafyalarda yürütülen fütihat/fetihler sürecinde sevk ve idare edilen bu askeri harekâtın merkez Medine'den çok başarılı bir askeri yapılanma/örgütlenme çerçevesinde gerçekleştirildiğini; bütün ayrıntılarıyla her şeyin belirli bir düzen, disiplin ve hiyerarşi içerisinde yönetildiğini; bunun da bize merkez Medine'de çok iyi yapılanmış, teşkilatlı bir devletin varlığını gösterdiğini belirtmiştir.

Kitabın sonunda (s. 268-279) Hz. Peygamber ve Hulefâ-yi Râşidîn dönemine ait savaş araç ve gereçlerinden bir kısmının resimleri ile Hz. Peygamber ve dört halife döneminde gerçekleştirilen seferlerin kronolojik bir listesi yer almaktadır. Bu bölüm konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sunmaktadır.

Osman CURUK